

Урок № 1

Тема. Вступ. Повноцінне функціонування української мови – запорука європейського розвитку держави. Функції мови та мовлення: комунікативна, когнітивна, кумулятивна, естетична, експресивна. Роль мови у формуванні й самовираженні особистості.

Мета: обґрунтувати важливість значення мови, зокрема рідної, у формуванні духовного світу людини, а також як найважливішого засобу самовираження людської індивідуальності.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: підручник «Українська мова, 10 кл» на сайті ліцею.

ХІД УРОКУ

I. Підготовка до сприймання нового матеріалу.

♦ *Бесіда за питаннями.*

Відповісти на питання: що потрібно, щоб грамотно, переконливо й цікаво говорити? Від яких особистісних рис залежить, на вашу думку, вміння чи невміння говорити? Яка роль мови у формуванні й самовираженні особистості?

Мова людини – це своєрідний лакмусовий папірець, який виявляє рівень її загальної культури, освіченості, внутрішньої інтелігентності. Плекання культури мови – це свідчення любові до рідного слова, поваги до свого народу і його багатовікових традицій. (З довідника)

II. Повідомлення теми та мети уроку. Мотивація навчання.

III. Вивчення нового матеріалу.

♦ *Робота з підручником.*

Виконання вправи 1.

♦ *Пояснювальний диктант.*

Пояснити значення виділених слів.

Уміння людини спілкуватися засобом слова зумовлюється загальною *ерудицією*, здібностями, самоосвітою, прагненням до самовдосконалення.

Україна проголосила, що будує правову демократичну державу. Для цього їй необхідні передусім духовні, *інтелектуальні* особистості, високопрофесійні викладачі, політики, правники. Вміння говорити становить фундамент професіоналізму

спеціаліста гуманітарного фаху. Проте й для представників професій, пов'язаних із технікою, це вміння є важливою *професіограмою*.

С л о в н и к.

Ерудиція – глибокі знання в певній галузі чи в багатьох галузях, широка обізнаність, начитаність, енциклопедизм. *Інтелектуальний* – який стосується інтелекту – здатності до мислення, особливо до його вищих, теоретичних рівнів. *Професіограма* – важливий показник здатності до певної професії, роду діяльності: набір необхідних і достатніх якостей особистості, її знань та вмінь.

♦ Робота з підручником.

Виконання вправи 3.

IV. Виконання вправ на закріплення вивченого.

♦ Прочитати (прослухати) речення.

Яким чином вдача людини показана в них через її мовлення? Наскільки переконливою є характеристика моральних якостей людини через її мовлення та рівень володіння мовою? Навести приклади з художньої літератури та реального життя.

Був він незбагнений і простий, був до спазм зворушливий і мудрий, кожне слово – викупане в сонці, кожне слово – сяяло, мов зірка... (*Р.Кудлик*). Ти вродливу мову свою зміг підняти до найвищих висот, щоб повірив у тебе народ... (*Л. Забашта*). Не залишав меча свого – пряме, правдиве й точне слово (*Б. Дегтярьов*). Він кожне слово, красне, первозданне, немов горішок, пробував на зуб (*В. Кочевський*). В нього слів новітніх навали - «примандюрилось, мордоворот...» Хтось – барвінок і руту вживає, його ж мова тверда, наче ДОТ (*О. Ющенко*).

♦ Прочитати уривок із газетної публікації.

Чи згодні ви з висловленими в ньому думками? Чи можна російську мову в нинішній Україні вважати *елітною*? Чому? Назвати відомі вам *мовні фанти*. До якого з них і чому вам, можливо, доводиться вдаватися? Якщо ви уникаєте спілкування за допомогою мовних фантомів, то з якої причини?

Мови живуть, умирають, постають з мертвих, перевтілюються, хворіють, воюють між собою, народжують мутантиків... *Є елітні мови*. Еліта – то більш-менш закрита частина суспільства. Важко досяжна, тому що забезпечена гарантованими засобами виживання. Еліти створюють власні мови. Це може бути й запозичена мова, скажімо, французька для еліти російського суспільства XIX ст., так званого вищого світу.

Мовні *фанти* музикантів-лабухів створювали надійний мовний захист від вторгнення та зазіхань сторонніх на їхню завжди присутню діяльність або специфічний музичний інформаційний простір. Злодійська *феня* фактично не була

мовою, а лише лексичним мутантом пануючої в суспільстві мови, що обслуговувала замкнену злочинську еліту (лексичний матеріал - це обсяг того, що я думаю про життя, синтаксис – це як я думаю про те життя). Фантастичне поширення фені в сучасному російськомовному соціумі є ознакою проникнення чималих прошарків соціуму в злочинську еліту. Тотальне панування злочинського жаргону означає тотальну криміналізацію суспільства. (За Ю. Ілєнком)

С л о в н и к.

Еліта – люди, що виділяються серед інших своїм суспільним становищем, здібностями і т. ін., дріжджі суспільства, істеблішмент, вищий (фешенебельний) світ. *Фантом* – примара, ілюзія, модель чогось. *Мовний фантом* – засоби спілкування, використовувані певним прошарком суспільства. *Жаргон* – мова соціальної чи професійної групи, що відрізняється від загальнонародної наявністю специфічних слів і виразів, властивих цій групі, інша назва – сленг. *Тотальний* – всеосяжний, загальний.

◇ *Прочитати статтю з довідника.*

Наскільки поширені жаргонізми в мовленні сучасних школярів? Як уживання жаргонізмів характеризує особистість? Висловити власне ставлення до поширення жаргону ЗМІ (засобами масової інформації), зокрема телебаченням. Навести приклади.

Жаргонізми – слова, що вживаються в жаргоні – соціальному діалекті мови, яким користуються люди, об'єднані спільними інтересами, захопленнями, професією, віком, ситуацією.

Жаргонізми використовуються для надання експресивного забарвлення назвам предметів та явищ, важливих для членів соціальної групи, що послуговується даним жаргоном, а також для встановлення й вираження духовної єдності між ними.

Наприклад, *бабки* (гроші), *тусівка* (спілкування), *на шару* (задарма), *наїжджати* (мати претензії), *прикид* (одяг), *прикол* (щось особливе), *шлангувати* (прикидатися) – молодіжний жаргон.

◇ *Диктант із коментуванням.*

Дати відповідь на запитання: яка роль у формуванні людської особистості належить рідній мові?

Не стліє слово в домовині, як це йому пророчили колись. Жага життя не вмерла в Україні, сини своєї мови не зреклись! Не відцураймося добра – своєї мови, бо загинем. Нема без неї ні Дніпра, нема без неї України (Б. Дегтярьов). Скажи мені, всесильна мово, з якого джерела буття тече струмок, що зветься Слово, в ріку нескореного життя? О Рідна мово солов'їна, до тебе лину звідусіль; моя ти мово українна, моя жаго, відродо, біль! (П. Харченко). Мово славна і голосиста із глибокого джерела, ти,

як вишня зеленолиста, розвивалася – й розцвіла. Вбрала полум'я килимове і слов'янських глаголиць в'язь. Слова лагідність з лона мови, у серця молоді вселяйсь! (В. Юхимович).

V. Підведення підсумків уроку.

VI. Домашнє завдання.

Вправа 4.